

AAN DE RAND VAN DE BESCHAVING

Huub Oosterhuis

colofon, zie blz 8

1.

De kansel op zou ik vanavond, de nieuw beklede kansel, want daar kan iedereen je zien. Maar ik zag er van af en nu staan er witte bloemen. Het voelt te hoog daar, je slaat er al gauw een te hoge toon aan, en ik zou het liefst zo zacht mogelijk, en nog maar liever zwijgen. Zeven minuten zwijgen, met zijn allen.

Waarom zwijgen? Omdat je je schaamt het nog eens te zeggen; dat 10 procent van de bevolking van Nederland in armoede leeft en 70 procent daarvan zijn allochtonen.

Flauwekul vindt mijn vriend, armoede is een relatief begrip, je moet het vergelijken met wat ze hebben in hun thuisland. We zitten te eten in een redelijk goed restaurant; ik probeer nog een keer - nee, zo zit het niet, zegt hij, hij vindt het wel meevallen. Waarom kon ik hem niet overtuigen? Waarom kunnen we de minister van Vreemdelingenzaken niet overtuigen?

2.

'30 Oktober. Zondagmiddag twintig graden. Op een veldje pal naast het detentiecentrum Schiphol komen honderdvijftig mensen bijeen om een wake te houden voor de elf vreemdelingen die hier vorige week verbrandden.' Zo schrijft Martin Bril in zijn column in *de Volkskrant* van maandag 31 oktober. Hij schrijft verder: 'De aanwezige mensen op het veldje zijn per fiets gekomen, met een oude bus uit Amsterdam, met hun eigen auto. Ze hebben spandoeken bij zich, bloemen, kaarsen, foto's. Een deel van de aanwezigen is al grijs en kent elkaar van andere bijeenkomsten en van de kerk. Een ander deel is jong en ziet eruit als krakers. Ook zijn er wat buitenlanders, Surinamers, Ghanezen, jonge mannen van de Balkan die stuurs voor zich uit kijken.

Iedereen staart naar de hekken en de bewakers erachter staren terug. Om de haverklap komt bulderend een opstijgend vliegtuig over. Niemand kijkt omhoog. De stemmen verstommen en de stemmen winnen weer aan volume als het vliegtuig is verdwenen. Er wordt gebeden en gezongen.

Scheur toch de wolken weg en kom.

Breek door de blinde muur en kom.

Doodsnacht regeert ons her en der.

De tijd is vol uw naam is ver.

Het gezang heeft het moeilijk, in het niemandsland, maar de mensen zingen toch. Mocht het toch waar zijn dat God hoort, dáárom zingen ze, je weet maar nooit, misschien bestaat er toch een rechtvaardige wereld. Het heeft in z'n breekbaarheid iets bijzonder krachtigs, dit bijna mummelende gezang op dit veldje van vertrappt gras aan de rand van de beschaving.'

3.

Ik was er niet bij. Ik was bij het Messiaans Beraad in een bijgebouwtje van De Nieuwe Kerk. Daar stond iemand op en zei: 'Het is overal verschrikkelijk, het is niet vol te houden, zeg me hoe ik het vol moet houden.'

Ik heb jarenlang heftig gedroomd van wereldwijd een nieuwe kerk, die een gemeenschap van volhouden zou zijn, van inspiratie en vertroosting, van bij elkaar horen; een tegenbeweging tegen ontmoediging en cynisme.

Ik heb moeten leren dat zo'n tegenbeweging ook werkelijk bestaat, maar onzichtbaar en zonder aanzien, niet herkenbaar als die kerk naast het Paleis op de Dam, of als

zoveel andere Monumenten van Godsdienst en Cultuur, maar meer een veldje van vertrappt gras rondom een detentiecentrum.

De schrijvers en samenstellers van de bijbel gaan ervan uit dat er in deze wereld 'verborgen rechtvaardigen' zijn, die niet berusten in het bestaande, in de zogenoemde 'gegeven feiten'; die daar tegenin denken en doen.

De grote historicus Johan Huizinga - in 1935 publiceerde hij zijn boek *In de schaduwen van morgen*. Wij leven - zo begint dat boek - in een bezeten wereld, en wij weten het. Aan het eind van zijn donkere analyse schrijft hij over 'een ontelbaar aantal mensen die de leugen geen toegang geven', en die niet vervallen tot levensmoetheid en doffe berusting. Een gemeente, noemt hij hen, over de hele wereld verspreid - 'zij zijn niet verbonden door leuzen,' zegt hij, ze zijn niet georganiseerd en meestal onbekenden van elkaar; maar zij ze zijn er wel en vormen een onzichtbaar draagvlak voor een betere toekomst. Zij proberen 'het verschil' te maken.

Huizinga heeft die gedachte ontvangen en leren denken vanuit de joodse profetische traditie die in zijn beleving van christendom en humanisme doorwerkte. Een 'gemeente', wereldwijd, verborgen, een moeilijk te schatten en nauwelijks te beschrijven tegenbeweging. Maar soms komt deze verborgen gemeente aan het licht, in kerkelijke samenscholingen, of buitenkerkelijke, in een hulporganisatie voor vluchtelingen, in de Vierde Wereldbeweging voor de armsten in Nederland; op dat veldje 'aan de rand van de beschaving'.

4.

Over heel de wereld 'geschiedt' die verborgen gemeente, soms een pleintje

verderop, maar je wéét het niet; soms vind je een adres op internet! - ik begrijp internet niet, ik begrijp elektrisch licht nog niet eens, maar het werkt. Overal zijn mensen die de leugen geen toegang geven en hun knieën niet buigen voor het onrecht. Tien nachten geleden werd ik gebeld ergens uit Nederland: 'Vannacht zijn er hier twaalf weggehaald, er worden wél gezinnen gescheiden, een kind van twee kreeg handboeien om. Wat moeten we? Ze onder laten duiken, tot betere tijden?' Maar kunnen jullie dat aan, vroeg ik? 'We hebben al drie adressen.' Een telefoontje vanuit de verborgen gemeente. 'Red hen die geen verweer hebben,' schreeuwen de psalmen van het Grote Bijbelse Verhaal. Wat zou dat kunnen betekenen? Misschien moeten we toch maar de straat op tegen dit asielbeleid en tegen de armoede. Op 15 april, paaszaterdag, stille zaterdag? Allen die zich in Nederland nog christen noemen en allen die het ethisch appèl van de bijbel herkennen en bijvallen, uitnodigen om te demonstreren, in stilte, zonder leuzen, met enkel dat psalmvers 'red hen die geen verweer hebben' op kleine witte spandoeken en op hun voorhoofd geschreven. Allen in hun eigen woonplaats. De verborgen gemeente die soms even aan het licht komt.

5.

Het kerstoratorium dat wij gezongen hebben, onder de veelbelovende titel *Nieuw begin*, eindigde zoals het begon: in het holste van de nacht. Wat zou ik roepen, heb genoeg geroepen. Is er met de geboorte van dat kind, dat kleine wonder in de voederbak, dat 'redder en bevrijder' werd genoemd, wel iets veranderd? Het rad der eeuwen draaide door, de wereld werd deze wereld, met zijn armoedespinalen en mechanismen van kwaad tot erger.

Ik denk soms dat de man Jezus dat ook zelf beseft moet hebben. Wij kennen allemaal wel een paar scènes uit zijn levensdrama; een ervan speelde zich af in de Hof van Olijven, Getsémane, de avond voor zijn dood, toen heeft hij bloed gezweet van wanhoop - heeft hij toen beseft dat hij niet dé redder van de wereld was; dat ook na zijn dood alles door zou draaien en door. Hoelang nog, zwijg me niet dood, waarom heb jij mij verlaten, je zou er toch zijn!

Deze wereld is verschrikkelijk. Er is geen beginnen aan. Er is geen God en geen Jezus die aids/Afrika zal redden. God zwijgt zo diep dat je denkt: hij bestaat niet. Er is maar één oplossing: dat je 'en toch' zegt en 'hier ben ik'; en om je heen kijkt of er nog iemand is die ook - en dat je dan samen probeert te redden wat je redden kunt. En is er 'niemand die ook', dan maar alleen. Misschien is er wel 'iemand die ook'. Misschien wel twee, of drie - zo is de man Jezus er ook aan begonnen. En hij zag niemand. En toen zag hij er een. En toen nog een, en toen nog een.

Maar nu ben je oud, ziek, je kan niet meer, en je kunt deze wereld er niet meer bij hebben. En God zwijgt zo diep in alle talen dat je denkt: hij bestaat niet.

Dan nog zijn er een paar woorden, in alle talen: hebt elkander lief, doe recht, en de Naam 'Ik zal er zijn'. Ze zouden er niet meer zijn, die woorden, niet meer geladen met de kracht van verlangen en hoop, als ze niet ieder uur ergens in de wereld, in het verborgene, gedaan zouden worden. Ze betekenen: nieuw begin, nieuwe dag. Alles wat wij willen voor 'onze' kinderen - en 'onze kinderen' dat zijn alle kinderen van de toekomst.

Prent ze in het hart van je verstand, die woorden. Hou ze vast. Spreek dat af met jezelf. Ze zullen jou vasthouden. Mogen ze in ons zijn, dat wij ze denken zolang wij nog denken en prevelen kunnen, mogen ze ons voor ogen staan als witte bloemen.

*Amsterdamse Studenteneklesia,
de avond voor Kerstmis 2005*

PSALM 91 en KADDISJ

Huub Oosterhuis

1.

In de nacht van 23 op 24 november 1654 werd Blaise Pascal, filosoof en geleerde, opnieuw geboren; hij was toen eenendertig jaar oud. Hij schreef dat eeuwige moment op een stuk perkament dat hij in zijn jas naaide, om het op zijn hart te dragen; bij zijn dood werd het gevonden. Hij schreef: 'Vuur. God van Abraham, God van Izaäk, God van Jakob, niet de god van filosofen en geleerden.'

Vanaf de dagen dat de beweging van Jezus-volgelingen een officiële kerk werd, een staatskerk (dat was al in de vierde eeuw van de christelijke jaartelling), en het christendom de verplichte, de heersende godsdienst, werd God meer en meer een god van filosofen en geleerde theologen, en steeds minder de God van Abraham, steeds minder vriend, steeds meer almachtig Opperwezen; steeds meer een 'algemene' God. Of, zoals Willem Barnard schreef in een commentaar op psalm 91: 'God die als metafysische zorgverzekeraar ons de hand boven het hoofd zou houden.'

Die 'algemene' - die ze ook wel Iets noemen, er moet toch iets zijn - die waarde in de dagen van Abraham ook al overal rond en had vele namen - farao's en keizers noemden zich zijn zonen.

De schrijvers en eindredacteuren van de bijbel hebben met die begoocheling en taalverwarring, met die onuitroebare metafysica afgerekend. Ze hadden in Israël bittere ervaring genoeg met godheid die je te grazen neemt, godenzonen die je je land afpakken, je levensbronnen, je in ballingschap wegvoeren, in getto's bijeendrijven, en zo.

Weg met 'godheid'. Niets en niemand is god. Er zijn mensen, in vele kleuren en gestalten, prachtig en nietig en gelijkwaardig, er is één aarde voor allen, niet van godheden is de aarde, maar aan nietige mensen behoort zij toe. Bewoon haar, behoed de aarde en elkaar. Er is een stem die dit zegt, een stem in mensen, als een geweten; een tegenstem tegen de verschrikkingen die godheden en godenzonen ons aandoen - red elkaar, red hen die geen verweer hebben, die tegenstem. De ervaring dat er een stem is die mensen stuurt en bijstuurt, die roept 'waar is je broer, je zusje - wat doe je?', die oordeelt en bemoedigt, die werkt in mensen en doorwerkt in hun kinderen - die ervaring is in verhalen en liederen overgeleverd en is het grote thema van de geschriften die tot bijbel zijn samengebonden. De schrijvers, samenstellers en eindredacteuren van dat boek hebben geweten dat die stem alleen het waard is 'god' genoemd te worden: als je dan toch een god wil, neem dan de stem en laat de woorden van die stem het eerste en laatste ijkpunt zijn van je normen en waarden. En zeg: God - niet god, God - tegen alle godheid in, God boven alle godheid uit. Zeg 'Adonai', wat 'heer boven alle heerschappen' betekent, koning boven alle machthebbers en opperwezens.

En geef die stem een naam waarin ieder mens zijn levensopdracht en levensgeluk herkennen zal: 'Ik zal er zijn, voor jou en voor jou en voor jou, met mijn vriendschap en trouw, wees niet bang voor me, wees niet bang voor elkaar.'

'Verheven en geheiligd worde zijn grote Naam in deze wereld, dat hij ons regeren zal,' bidt het joodse *kaddisj*-gebed; dat die Naam ons sturen en bijsturen zal, en tot vrede brengen, o ja.

2.

Wie bidt dat de Naam geheiligd moge worden en dat hij ons regeren zal, bidt om het koninkrijk van God. Herinner je hoe ons werd voorgelezen, hoe ons geleerd werd: 'Als je bidt, zeg: Vader, uw naam worde geheiligd, uw koninkrijk kome.' 'Koninkrijk van God' was in de beweging van Jezus-volgelingen beeldspraak voor een wereldorde zonder armoede en onderdrukking, zonder getto's en vernietigingskampen. In de Naam ligt het visioen van een nieuwe wereld besloten. Wie de Naam verheft en zegent, beaamt het visioen dat in de Naam besloten ligt. De Naam heiligen, dat is: je levenskracht inzetten voor de verwerkelijking van het visioen. Hoe? Door trouw te zijn aan je naasten, aan allen die je zijn toevertrouwd voor goede en kwade dagen, kome wat komt; door je westerse superioriteitsgevoel te beteugelen, misschien zelfs af te zweren; door asielzoekers in huis te nemen - totdat een nieuwe overheid aantreedt met een ander beleid? Is dit politiek-van-de-kansel? Kom op, dit is een geestelijke oefening.

Al onze utopische fantasieën en politieke idealen - nooit meer een holocaust, kernwapens de wereld uit, vrijheid van spreken, van godsdienst, van seksuele geaardheid voor ieder menskind, waar ter wereld ook, en dat allemaal zonder concessies: dat is de Naam verheffen en zegenen. De Naam is een volstrekt visioen.

'Omdat jij mij gekend hebt bij mijn Naam', zo laat psalm 91 die God boven alle goden zeggen, 'daarom antwoord ik jou, je komt er door, ik til je er hoog boven uit.'

3.

De dichter van psalm 91 weet het zeker: wie de Naam verheft en heiligt, die woont onder de hoede van die Naam, Adonai, heer boven alle heerschappijen, 'Ik zal er zijn voor jou' - niets kan je gebeuren. Stoutmoedige gedichten, de psalmen; niets zal mij ontbreken, staat er in psalm 23; mijn toevlucht jij, mijn vaste burcht, staat er in deze en in vele andere.

Vijftig jaar geleden zongen we dit in het Latijn, op een gregoriaans recitatief, onder de sterrenhemel, dé psalm van het avondgebed in alle kloosters van de wereld - *qui habitat in adiutorio altissimi*, ik huiverde en wist het zeker. Toen kwamen de andere tijden - God? Wat bedoel je? Een vader, vriend? Ooit gewoond onder zijn hoede - ik? Jij? In zijn schaduw overnachtend? Ooit gezegd: mijn toevlucht jij, mijn vaste burcht, god van me op jou bouw ik? Misschien gezongen, mee - woorden in een grote vorm gegoten, melodie van eeuwen her... Je waagt je mee, ja - nee: 'Mijn toevlucht jij, god van me op jou bouw ik.'

En na het zingen: dit kan ik niet meer meezingen, dit extreme vertrouwen, midden in een absurde wereld van aids/Afrika en dreigende milieurampen en Schipholbrand. Alles kan ons overkomen, zonder dat we er iets van begrijpen - in welke verschrikkingen kan niet ieder van ons terecht komen? 'Vallen er duizend aan je zijde, honderdduizend aan je rechterhand, jou nadert het niet.' Dat zongen ze in hun synagoge in de Lekstraat, in de Amsterdamse Rivierenbuurt, op sjabbat, en de volgende dag, zondag 20 juni 1943, werden ze bijeengedreven op het pleintje van de Roerstraat even verderop, en daar woonden wij en wij zagen het gebeuren en we deden niets; mijn vader en moeder huilden van schaamte. Het was alsof een uit die honderden die gedeporteerd zouden worden, van achter zijn gele ster ons toeriep: jullie daar, hoe leven jullie van nu af verder?

'Leeuwen trap je rustig van je af, slangen trap je op hun kop, schorpioenen schop je dood - zing: mijn toevlucht jij, god van me op jou bouw ik.' En dan: 'Omdat jij mij gekend hebt bij mijn Naam, zegt hij, kom je er door, ik til je er hoog boven uit.'
Maar ze kwamen niet terug.

4.

Wie woont onder de hoede van - overnachtend in de schaduw van -. De joodse traditie van Schriftuitleg leert ons dat wij ieder woord van de bijbel moeten verstaan binnen de context van alle andere woorden; ieder fragmentje tekst is deel van het hele boek en ademt die geest.

Wie woont onder de hoede van Adonai: dat wordt toegelicht, uitgelegd in de boekrol van Jesaja, waar wij lezen over Adonai 'dat hij niet gesproken heeft in het geheim, niet gezegd heeft "zoek mij maar in de leegte", maar hier ben ik, woon hier onder mijn woord.'

Wonen onder zijn hoede is wonen onder zijn woord. Hij is, hij bestaat voor ons in zijn woord. In zijn thora, zijn wegwijzing van dag tot dag, in zijn woord over hoe wij zouden kunnen leven met elkaar als gelijkwaardige mensen.

Wie woont onder dat woord, dat volstreekte visioen, die is veilig, die kan niets gebeuren.

Dat staat geschreven, boven je uit - of je het begrijpen kan, beamen, of je het betwijfelt, verwerpt, het staat er en wordt nog gezongen - omdat het nog geleefd wordt. Tot in de gaskamers heeft dit visioen, dit geweten, mensen bezielde, schreef Primo Levi.

5.

Dood zullen we gaan - dat is zeker. Wij leven in de schaduw van de dood, en sommigen van ons zijn al diep in die schaduw binnengegaan.

Dat je niets gebeuren kan, dat je veilig bent, omdat je 'Ik zal er zijn' gekend hebt bij zijn Naam, dat zou dan zoveel betekenen als: je valt niet in de leegte, in het niets, maar in de handen van de Levende, de Eeuwige, vriend en vader. Je valt niet omlaag, maar omhoog. Zeg amen, kome wat komt.

Amsterdamse Studentekkerk, zondag 27 november 2005

Psalm 91, vrij - waarin Kaddisj

Huub Oosterhuis

1.

Wie woont onder de hoede van -
overnachtend in de schaduw van
een god almachtig -

2.

Ooit gewoond onder jouw hoede - ik
in jouw schaduw overnachtend?
Ooit gezegd mijn toevlucht jij
mijn vaste burcht
god van me op jou bouw ik?
Misschien gezongen, mee,
woorden in een grote vorm gegoten
melodie van eeuwen her ...
je waagt je mee, ja-nee:

mijn toevlucht jij
god van me op jou bouw ik.

3.

Hij jaagt ze weg, de vogelvangsters met hun strikken
hij stopt je onder zijn vleugels, dat je daar veilig zit
zijn wieken schild en betrouwen.

De nacht valt, met haar spoken,
wees niet bang -
nieuwe morgen, weer een dag, er wordt
op je geschoten, wees niet bang -
koorts gloeit aan in de middag
pest waart rond in het donker, wees niet bang.

Vallen er duizend aan je zijde
honderdduizend aan je rechterhand:
jou nadert het niet.

Sla je ogen op en zie:
ploert en schender gaan er aan
zing: mijn toevlucht jij,
god van me op jou bouw ik.

Plagen waaien je tent voorbij
hij beveelt uit de hemel zijn boden
dat zij waken over al jouw wegen
dat zij jou op handen dragen
dat je aan geen steentje stoot
een van je tenen.

Leeuwen trap je rustig van je af
slangen trap je op hun kop
schorpioenen schop je dood
zing: mijn toevlucht jij
god van me op jou bouw ik.

4.

Verheven en geheiligd worde
zijn grote naam in deze wereld
dat Hij ons regeren zal
en in de komende die spoedig komen zal
zeg amen.

Verheven zij de Naam in eeuwigheid o ja.

Gezegend zij de Naam
geroemd gezongen en aanbeden
van de Eeuwige die Heilig is

Verheven zij de Naam in eeuwigheid.

Boven alle zegenspreuken lofgezongen
boven elke troost -

Verheven zij de Naam in eeuwigheid o ja.

Leven zij ons geschonken en heel Israël
zeg amen.
Hij die vrede toebereidt in zijn hoogten
hij moge vrede schenken
aan Israël en heel de wereld.
Amen.

5.

Omdat jij mij gekend hebt bij mijn Naam
antwoord ik jou, zegt Gij,
je komt er door
ik til je er hoog boven uit.
Het touw dat je nekt maak ik los
en je staat weer, in ere -
ik geef je de aarde opnieuw
en lengte van dagen:
dat je mag zien de grote bevrijding
van allen die leven op aarde.

6.

Ooit gewoond onder jouw hoede - ik
in jouw schaduw overnachtend?
Ja gezegd, ja Jij gezongen
op jou bouw ik.
Mijn toevlucht jij
mijn vaste burcht
god van me op jou bouw ik.

7.

Wie woont onder de hoede van -
overnachtend in de schaduw van
een god almachtig -

(da capo al fine)

DOPEN IN DE BRON

Bij de doop van zeven kinderen in de
Amsterdamse Studenteneklesia,
zondag 8 januari 2006
Huub Oosterhuis

Woord ten geleide

Ik heet u welkom, zo welkom als maar kan. En jullie, met je kinderen, de zeven ('Heb je wel gehoord van de zeven, de zeven'). Wij vieren hun geboorte, hun unieke begin-van-leven. Wij zullen ze dopen in het Grote Verhaal over God en Jezus, over heilige geest en nieuw begin en vrede op aarde. Dat grote verhaal, dat ons in joodse boeken, tezamen de bijbel, is overgeleverd, wordt kort en bondig 'het woord' genoemd. Gods woord. Geschreven om ons te richten, opdat wij zouden leven in hoop. Dit woord, met zijn visioen van nieuwe hemel-nieuwe aarde ('en alle levenden zullen zien: van Godswege bevrijding'), dit woord is de oerbron van alle christelijke godsdienst en van alle kerken. In deze bron willen jullie dat je kinderen gedoopt worden, ondergedompeld, en uit deze bron wil je hen leren drinken. Daarmee heb je een grote taak op je genomen. Moge deze samenscholing-in-vriendschap en de woorden die hier gezegd en gezongen worden, jullie tot bemoediging zijn en tot zegen.

Toespraak

1.
In het bijbelse lied-en-verhaal wordt het menselijk bestaan niet verheerlijkt of betreurd als een ondoorgrondelijk mysterie, maar bezongen als opdracht en zegen. Menselijk leven is geen pas op de plaats, geen kringloop, geen vogelvlucht, maar een weg op aarde, begaanbaar-onbegaanbaar, naar 'een land', een stad, een nieuwe aarde. 'Bezongen' betekent: uitgeheven boven dood-zwijgen, strijdleuzen, angstkreten, logica en orakeltaal. In lied-en-verhaal wordt aan het leven van 'de mens' (van 'iedere mens') een bestemming gegeven: liefde.

2.
Psalm 8 - dat is zingen. Psalm 8 is heel het Grote Verhaal in één lied: het bezingt de unieke waardigheid van ieder menskind, midden in een wereld waar gemarteld wordt; tegen alle schenders in wordt volgehouden dat mensen groot en schoon en onaantastbaar zijn, in hun verfijnde lichamen - dat is de strekking en de geest van heel de bijbel. En zo ook dat profetische visioen over een Stad van eeuwige vrede, als wij ooit de oorlog hebben afgeleerd; dat dát de menselijke bestemming is - profetisch kort geding tegen het cynisme.

In het evangelietafereel van de doop van Jezus aanschouwen wij een mens die zich omkeert naar dat visioen, in die dagen, toen de Romeinse legioenen zijn land in hun greep hadden en oorlog na oorlog voerden - hij laat zich dopen.

Er staat geschreven 'een doop van omkeer tot kwijtschelding van schulden'. Bedenk wat er vandaag zou gebeuren als mensen elkaar, in het klein én op wereldschaal, 'kwijtschelding van schulden' zouden verlenen. Zou dat

ALLERWEGEN OP AARDE

Psalm 8

Heer onze Heer, hoe machtig is uw Naam
allerwegen op aarde.

Gij die uw majesteit toont aan de hemel,
Gij opent de mond van weerloze kinderen,
en dan klinkt een lied dat uw vijand beschaamt
en brengt Gij uw tegenstanders tot zwijgen.

Als ik kijk naar de hemel, het werk van uw vingers,
de maan en de sterren die Gij hebt bevestigd,
wat is dan de mens, dat Gij aan hem denkt,
de zoon van Adam, dat hij U ter harte gaat.

Toch hebt Gij hem bijna een god gemaakt
en hem met glorie en luister gekroond.
Gij doet hem het werk van uw handen beheren
en alles hebt Gij aan zijn voeten gelegd

schapen en runderen, alles en alles,
en ook de dieren in het vrije veld,
de vogels van de hemel, de vissen van de zee,
al wat er wandelt op de paden van het water.

Heer onze Heer, hoe machtig is uw Naam
allerwegen op aarde.

*

Psalm 8, vrij

Onbegonnen naam onnoembaar wie
laag of hoog in welke aarde-uithoek wie.

Hemel majesteitelijke mantel
fonkelende myriaden -
wie?
Die uit de mond van kinderen
een sterkte bouwt, een burcht van zangen
waar zij hun schenders ontkomen,
Die.

Als ik de hemel schouw,
zon maan sterren daar gewrocht:
wie zijn wij dan
dat aan ons gedacht zou worden,
mens wie ben je
dat je wordt geweten?

Godendochters zijn wij en zonen
gekroond met onzienlijke kronen,
in verfijnde lichamen gekleed.

En heel de aarde uitgespreid aan onze voeten
tót in de verste verten,
dat wij haar behoeden.

Kudden schapen, stoeten vee
met de beesten in het wild tezamen
vogels langs de hemelbanen
vissen flitsend langs de lanen van de zee.

Onbegonnen naam onnoembaar wie
wie jij
laag of hoog in welke aarde-uithoek jij
wie jij.

Huub Oosterhuis

misschien het begin kunnen zijn van een nieuwe orde van gerechtigheid, nieuw menselijk samenleven, nieuwe aarde? In de dagen van Jezus vlamde die gedachte hoog op, hoop tegen wanhoop.

'Toen Jezus daar te bidden stond' - bidden is inkeer, je trainen in omkeer van leven - toen werd de hemel opengedaan. Het evangelieverhaal is niet geschreven als een reportage, maar als een vertellend gedicht: 'de hemel' is beeldspraak voor God in zijn verborgenheid, in zijn ontoegankelijk licht; opendoen is gehoor geven. God doet open.

Welke god? Die van in den beginne, die van 'mens, waar is je broer?' Die van Abraham en Mozes en David. Die over wie geschreven staat en gezongen wordt tot op vandaag, dat hij god is boven alle machthebbers en Romeinse legioenen, of wat daar vandaag nog op lijkt, en dat hij niemand naar de ogen ziet. Die ons toeroept 'doe recht en ontferming' - die zijn Naam te kennen gaf: 'Ik zal er zijn, voor jou en voor jou, vrees niet', een god in wiens Naam ieder mens zijn eigen levensopdracht moge herkennen. Die God doet open, en komt met zijn geestkracht, zijn levensadem, over de mens die daar staat te bidden.

*'En een stem geschiedde uit de hemel:
jij bent mijn zoon, mijn veelgeliefde,
in jou verheug ik mij' -*

in jou zie ik mijn visioen van een nieuwe hemel-aarde doorbreken, jij maakt nieuw begin. Een god die zich verheugt in ieder nieuw begin.

Dan wordt verteld dat Jezus, na veertig dagen vertwijfeling en beproeving in de woestijn, begint met zijn prediking en Schriftuitleg, in de synagogen van zijn landstreek, en in het open veld - hagenpreken: de tijd is vol, de maat is vol, dat koninkrijk van God, nieuwe aarde, dat kán, dat moet, nu en morgen - keer je leven om.

Van deze Jezus uit Nazaret zouden allen die zich, trots of verlegen, christenen noemen, de leerlingen moeten zijn. Zijn prediking en Schriftuitleg, zijn 'ethisch appèl' en zijn gebed 'Onze Vader' zijn ons tot voorbeeld, opdracht en zegen.

3.

In de denktrant en beeldspraak van de bijbel staat Adam voor heel de mensheid, Abraham voor allen die zich aan God, 'Ik zal er zijn', hebben toevertrouwd, Mozes voor heel het volk van de uittocht - en zo ook staat Jezus... voor wie? Daar, tot zijn knieën in het Jordaanwater, die onbekende bidder, een uit de menigte, die stáát voor allen die dorsten naar eindelijk gerechtigheid en vrede op aarde, voor allen die bereid zijn hun leven om te keren 'tot bevrijding van alle levenden'.

Jezus staat voor alle verborgen rechtvaardigen, voor heel die verborgen gemeente die het visioen niet opgeeft, die niet vervalt tot cynisme en onverschilligheid - heel die menigte die niemand tellen kan; allen voor wie de woorden 'hebt elkander lief' en 'red hen die geen verweer hebben' laatste, eeuwige woorden zijn, die zij proberen te leven, soms zonder te weten of dat iets uithaalt, met de moed der wanhoop. Zij trekken een spoor van nieuw begin en bevrijding door deze oude wereld heen, Jezus van Nazaret wordt, door zijn eerste volgelingen, van deze stoet 'de koploper' genoemd.

4.

In het bijbelse verhaal komen enkele liederen voor die uitschreeuwen dat tirannen van hun tronen gestoten zullen worden en machteloze, onderdrukte mensen uit hun

vernedering worden opgetild. Het zijn de vernederden en onderdrukten zelf die dat zingen, hoop tegen wanhoop. Hongerlijders worden verzadigd - hij stilt hun honger! -, zo staat in het lied van Maria/Mirjam, dat met een Latijns woord het *Magnificat* wordt genoemd en door beroemde componisten is getoonzet, en aan de hoven van keizers en koningen, omringd door hun edelen, met instemming werd beluisterd - 'en rijken stuurt hij heen met lege handen'.

Hij haalt de tirannen van hun tronen. Hij? Dat tart onze oren - opstandelingen sleuren tirannen en moordenaars van hun tronen, maar achter hen staat hij, de God van de ontrenten, in hén werkt hij met zijn visioen van een omgekeerde wereld. Die wereld waar jonge mensen pas op hun honderdste sterven. Zeker weten? Niet zien en toch geloven? Maar wie het niet geloven, zullen het zeker nooit zien. Om zien, om geloven, om leren hopen en liefhebben, om trouw beloven aan elkaar, dopen wij de zeven. Laat ze maar komen.

COLOFON

MAANDBRIEF VOOR
LEERHUIS EN LITURGIE

ISSN 1385 0326

Uitgave van de Stichting Leerhuis & Liturgie (sinds 1980)

Eindredactie: Kees Kok

Redactie en administratieadres: Postbus 17268, 1001 JG

Amsterdam; tel. (020) 6256940

leerhuis@leerhuisenliturgie.nl

www.leerhuisenliturgie.nl

Abonnementsprijs: € 20,04 per jaar;

Europa € 27,30;

Giro 395505 tnv Stg.Leerhuis en Liturgie

POLITIEKE BIJBELLEZING

Alex van Heusden

‘Wie twee hemden heeft, moet delen met wie er geen heeft en wie te eten heeft, moet hetzelfde doen.’ Zegt Johannes de Doper volgens Lukas (3:11). ‘Gelukkig ben je, armen die je bent. (...) Maar o wee, jullie rijken.’ Zegt Jezus van Nazaret volgens Lukas (6:20.24). En tot een rijke zegt hij: ‘Alles wat je hebt, verkoop het en deel het uit aan de armen, dan zul jij een schat in de hemelen hebben’ (Lukas 18:22).

Het evangelie van Lukas is het grote verhaal over arm en rijk, over de ellende van de armen en hoe deze in stand gehouden wordt door de gewinzucht van de rijken. Geen van de vier evangelienschrijvers voert zo’n drastisch pleidooi voor de rechten van de armen als juist Lukas. Er wordt wel gezegd, door lieden die ervoor geleerd hebben, dat de sociale boodschap voor de armen kernthema is van de oudste overlevering omtrent Jezus. Ik lees in een boek uit 1982: ‘Als we het evangelie van Lukas niet hadden, dan zou een belangrijk - zo niet het belangrijkste - gedeelte van de vroege christelijke traditie verloren zijn gegaan, namelijk een intensieve discussie over de persoon en de boodschap van Jezus als hoop der armen’ (Luise Schottroff/Wolfgang Stegemann, *Jezus van Nazaret - hoop van de armen*, Baarn 1982, p. 99).

Of die vroege traditie ‘christelijk’ genoemd moet worden, dat betwijfel ik. Die zou ik ‘joods’ noemen: joodse volgelingen van Jezus vormen het begin van een traditie die teruggaat op het onderricht van een joodse leraar die zich grondig verdiept heeft in een veel oudere traditie, die van Mozes en de Profeten. Preciezer nog: het was een ‘joods-messiaans’ project dat Jezus begon, toen hij begon, dertig jaar oud ongeveer (Lukas 3:23).

Aan het begin van Lukas’ relaas over Jezus wordt de toon gezet in het lied dat het meisje Maria aanheft (Lukas 1:52v):

*Hij - JHWH - haalt de tirannen neer van hun tronen,
tilt de vernederden op.
Hongerlijders, die vult hij met goeds,
rijken, leeg stuurt hij ze heen.*

Hier wordt bezongen ‘wat geschieden zal’: de toekomst die armen en ontrecten vurig verwachten en die van Godswege zal aanbreken.

Maar hoe? Het begint met het onderricht van Jezus’ voorganger, Johannes de Doper, over wie een ‘tijdning Gods’ kwam, een profetisch woord (Lukas 3:2). Waar geschiedt dat woord? In een uithoek van de wereld die onderworpen is aan het Romeinse machtssysteem. ‘In het vijftiende jaar van de heerschappij van Tiberius, de keizer...’ (Lukas 3:1). *Imperium Romanum*. Heersende wereldorde. De Romeinse dichter Vergilius (70-19 voor de gangbare jaartelling) schreef zijn grote epische werk *Aeneis* als eerbetoon aan de goddelijke keizer Augustus, de voorganger van Tiberius, maar primair als ideologische fundering van de nieuwe wereldorde. In boek VI, 847vv lezen we:

*Anderen mogen zachter blazende erts en smeden
Ik geloof het inderdaad - mogen levende gestalten uit marmere vormen
Zullen beter processen voeren, de loop van de hemel
Beschrijven met de stijf en de opgaande gesternten benoemen:
Jij, Rome, de volkeren met geweld te regeren, denk eraan
Dat zullen jouw kunsten zijn - in vrede orde op te richten*

De onderworpenen te ontzien en de overmoedigen volledig te verslaan.

En zo is het exact. Andere volkeren hebben hun specialiteiten op het gebied van nijverheid, kunst en wetenschap, de ‘kunst’ van Rome moet zijn de volkeren met geweld te regeren. ‘Met geweld’, dat is in het Latijn *imperio*. *Imperium Romanum* met aan het hoofd de *imperator*: een wereldorde gegrondvest op geweld en onderwerping van volkeren. En waar dat gebeurt, zal vrede zijn, nota bene, *Pax Romana*.

‘In het vijftiende jaar van de heerschappij van Tiberius, de keizer, toen Pontius Pilatus de scepter zwaaide over Judea...’ Het gaat hier niet om een precieze datering - in welk jaar zijn we *ab Urbe condita*, sinds de stichting van de stad Rome? Geleerden willen daar graag over bekechten. Nee, het gaat hier om de benoeming van het heersende machtssysteem en daartegenover geschiedt een profetisch woord van Godswege, daartegenin.

Johannes, de zoon van Zacharias, komt niet uit Rome, niet uit Jeruzalem; Johannes komt uit de woestijn, als eens Israël, het volk, toen het bevrijd was uit het diensthuis Egypte, het machtssysteem van Farao. Hij gaat naar het Jordaan gebied, ‘uitroepend een doop van omkeer tot kwijtschelding van schulden’ (Lukas 3:3). Kwijtschelding van schulden? Hebben jullie dat wel goed vertaald? Alle gangbare vertalingen, tot en met De Nieuwe Bijbelvertaling, winnaar van de lezerspublieksprijs 2005, hebben ‘een doop van omkeer - “beking” - tot vergeving van zonden’. ‘Kwijtschelding van schulden’ is iets anders dan ‘vergeving van zonden’. Maar ‘kwijtschelding van schulden’ als vertaling past heel goed in het verhaal van Lukas. Het relaas over Jezus’ geboorte - het kerstevangelie - begint met het bevel van keizer Augustus dat ‘heel de bewoonde wereld’, alle door Rome onderworpen volkeren, moet worden ‘opgeschreven’ (Lukas 2:1); met geen ander doel dan om nieuwe, zwaardere belastingen op te leggen. En dan weet je wat er gebeurt: mensen verarmen, steken zich in schulden, vervallen tot slavernij. ‘Schuldslavernij’ heet dat. Je hebt schulden, je kunt ze niet aflossen, dus word je slaaf van je schuldeiser. En dan maar hopen dat er iemand is, een welgestelde naaste, die jou vrijkoopt, die jou ‘lost’ - hoor de oorspronkelijke betekenis van ons woord ‘verlossing’.

‘Kwijtschelding van schulden’ - waar gaat dit op terug? Dit gaat terug op het derde boek van de Thora, het boek Leviticus, hoofdstuk 25: ‘Als jullie in het land komen, dat ik jullie geef, dan zal het land rusten - sabbat voor JHWH.’ Ieder vijftigste jaar zal een jubeljaar zijn. Dan wordt op Jom Kippoer, Grote Verzoendag, op de *javeel* geblazen, dan begint een jaar van omkeer en herstel van alles wat scheefgegroeid is. ‘Vrijlating’ en ‘kwijtschelding’ zijn de sleutelwoorden van het jubeljaar: schulden worden kwijtgescholden en slaven vrijgelaten; elk stuk grond (veld, akker, wijngaard) gaat terug naar de oorspronkelijke beheerder. Herstel van economische en sociale verhoudingen op basis van gelijkheid, gelijke kansen, gelijke rechten - dat is het program van het jubeljaar: ‘Jullie keren terug, ieder naar zijn bezit, ieder naar zijn familiegeslacht, keren jullie terug’ (Leviticus 25:10). Als in het Lukasevangelie Jezus in de synagoge van Nazaret voorleest uit het boek Jesaja, de tekst over het ‘geliefde jaar van JHWH’, dan proclameert hij het jubeljaar: goed nieuws - evangelie - voor de armen, bevrijding van gevangenen, licht in de ogen van blinden, vrijheid voor onderdrukten (Lukas 4:18v; vgl. Jesaja 61:1v).

‘Een doop van omkeer tot kwijtschelding van schulden - goed nieuws voor de armen.’ Het onderricht van Johannes de Doper behelst een krachtige, niet mis te verstane oproep tot omkeer aan het adres van de samengestroomde menigte in de Jordaanstreek. ‘Draag dan vruchten waaruit je omkeer blijkt.’ Omkeer is meer dan verandering van gezindheid, omkeer moet in de praktijk van het leven handen en voeten krijgen. Dus vragen de menigten: ‘Wat moeten wij doen dan?’ En komt Johannes met praktische regels: ‘Wie twee hemden heeft, moet delen met wie er geen heeft, en wie te eten heeft moet hetzelfde doen.’ Wie twee hemden heeft, is rijk en wie er geen heeft, is arm. Wie te eten heeft, is rijk en wie niet te eten heeft, is arm. Wat behelst omkeer dan? Omkeer wordt ingevuld als een appèl aan de rijke zich te keren naar de arme; als een oproep aan de sterke zich solidair te betonen met de zwakke. Alleen zo zal geschieden waarover Maria zong: ‘Hongerlijders, die vult hij met goeds.’ Ook de tollenaars willen zich laten dopen - de belastinginnerners namens de Romeinse bezettingsmacht en daarom gehaat. Johannes zegt hen: ‘Vorder niet meer dan voor jullie is vastgesteld.’ Dat doen ze dus, meer vragen dan is vastgesteld. Ze kunnen niet anders, want wat is vastgesteld, moeten ze afdragen. Wat ze extra vorderen, is hun broodwinning. Johannes vraagt dus van de tollenaars hun beroep op te geven en naar een andere baan uit te zien. Subversieve praxis, die de Romeinse overheid onwelgevallig moet zijn. Met die in het leger is het niet anders. Als soldaat van het Romeinse bezettingsleger mag je na geleverde strijd de bevolking plunderen en zo je inkomsten vergroten. Wat zegt Johannes? ‘Niemand uitschudden, niemand iets afpersen, genoeg nemen met je soldij.’ Weg je aangename leven, met drank en vrouwen en wat al niet meer.

Omkeer is dus niet voor iedereen hetzelfde. Wat omkeer behelst, is afhankelijk van je maatschappelijke en economische positie. Zo is het persoonlijke, het individuele, ook altijd maatschappelijk. En dit brengt ons bij een leesregel. Als we bijbelverhalen lezen, die bevolkt zijn met verhaalfiguren, personages, dan moeten we ons telkens de vraag stellen welke maatschappelijke positie zo’n personage inneemt. Een verlamde wordt bij Jezus gebracht - zo’n mens is niets en niemand in die samenleving, uitgesloten van het maatschappelijk verkeer. Voor een melaatse geldt hetzelfde. Wordt een verlamde, een melaatse genezen, dan kan hij terugkeren in de samenleving en maakt hij weer kans op een broodwinning.

Even een pas op de plaats. Wat ben ik nu aan het doen? Ik beoefen politieke lezing van de bijbel. Waarom? Ik weet niet hoe ik de bijbel anders zou moeten lezen - dat subversieve boek, dat haaks staat op de premissen van onze burgerlijke, neoliberale samenleving. Ik weet het, politieke lezing van de bijbel scoort niet hoog meer. Dat was anders in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw, toen er waren die oog kregen en aandacht vroegen voor de ‘politieke strekking’ van de Schrift.

In het kader van het Messiaans Beraad bereikte ons van verschillende kanten de vraag of je wel eenzijdig kunt spreken van de ‘politieke strekking van de Schrift’. Er zijn toch ook bijbelboeken met een andere, meer persoonlijke strekking? Het woord ‘politiek’ kan gemakkelijk te eng worden verstaan als ‘partijpolitiek’. Moet je niet eerder spreken van de ‘maatschappelijke’ of ‘sociale’ of ‘bevrijdende’ strekking van de Schrift?

Dat kan allemaal en daar kunnen we het met elkaar over hebben. Mag ik een voorschot geven op die discussie? Het woord ‘politiek’ stamt van het Griekse *polis*, dat ‘stad’ en ‘stadstaat’ betekent, maar ook een verzamelwoord is voor de inwoners van de stad en een woord voor de wijze waarop de stad, de staat bestuurd wordt. Zo bezien is ‘politiek’ een parapluwoord: het omvat alle geledingen van de samenleving der mensen; hoe wij mensen leven met elkaar, hoe ons samenleven gereguleerd wordt.

Is dit niet precies het onderwerp van het ‘grote verhaal’ dat wij bijbel noemen, van Thora en Profetenboeken en Evangelie? Heel die schat aan verhalen, gedichten, voorschriften en leefregels houdt ons mensen een spiegel voor en leert ons hoe wij mensen verantwoordelijkheid kunnen dragen jegens elkaar; wat wij daarvoor moeten doen en laten.

Maar is de bijbel dan geen religieus of godsdienstig boek? Sinds het onder invloed van de Verlichting alom in Europa tot een scheiding kwam tussen godsdienst en staat, heeft de gedachte postgevat dat religie niets te maken heeft met politiek en economie. Deze opvatting wordt vervolgens geprojecteerd op antieke samenlevingen, zoals die van het oude Israël; en de bijbel wordt dan uitsluitend gelezen als een godsdienstig boek, als de ‘heilige schrift’ van een godsdienst, eerste de joodse, later ook de christelijke. Wij zijn als moderne, hier en daar zelfs postmoderne, mensen geneigd religie te beschouwen als een privé-aangelegenheid, iets voor de zondag, niet voor de maandag; iets van de ziel, een innerlijke beleving. Maar dan zijn we bij de bijbel aan het verkeerde adres. Want de bijbel - Thora, Profetenboeken en Evangelie - spreekt zich voortdurend uit over maatschappelijke en politieke toestanden, en kiest partij in sociale conflicten, schaart zich aan de zijde van de arme, de weduwe, de wees en de vreemdeling; en aan de zijde van de dakloze om de hoek, de bijstandsmoeder die niet rond kan komen, de asielzoeker die niet gehoord wordt en zovele anderen die het in onze samenleving niet kunnen redden - ik houd het even redelijk dichtbij. De bijbel is geen partijpolitiek, maar wel een partijdig boek.

Ten slotte. Tegen het einde van deze dienst zingen wij het Onze Vader, en wel in een versie met de regel ‘kwijt onze schulden’. Om niet overheen te zingen.

Amsterdamse Studentenekklesia, zondag 15 januari 2006

Agenda van toespraken in de Amsterdamse Studentenekklesia

29 januari	Alex van Ligten
5 februari	Geeske Hovingh
12 februari	Alex van Heusden
19 februari	Albert van den Heuvel
26 februari	Ranfar Kouwijzer
5 maart	Kees Kok
12 maart	Alex van Heusden
19 maart	Huub Oosterhuis
26 maart	Alex van Ligten
2 april	Kees Kok
9 april	Alex van Heusden

Leerhuis Amsterdam 4 februari, 4 maart, 1 april

VAN LEERHUIS NAAR LITURGIE

Basis-kadercursus van drie zaterdagen

Deze driedaagse cursus is gericht op een elementaire en praktische 'kadervorming' met betrekking tot het proces dat leidt van de bestudering van bijbelteksten naar de liturgische vormgeving en invulling, *Van leerhuis naar liturgie*.

De cursus wordt verzorgd door Alex van Heusden en Kees Kok.

Tijd en plaats

De data van de cursusedagen in Amsterdam, in de studio van Leerhuis & Liturgie (Keizersgracht 96, Amsterdam), zijn:

4 februari, 4 maart en 1 april 2006

Deze dagen zijn als volgt ingedeeld:

11.00 uur - 13.00 uur:

Van leerhuis... (door Alex van Heusden)

13.30 uur - 15.30 uur:

... Naar liturgie (door Kees Kok)

Deelname

Kosten deelname € 90,- pp.

(lunch meebrengen; koffie/thee verkrijgbaar)

U kunt zich nog voor deze cursus aanmelden via

telefoonnummer 020 6256940, of via e-mail:

leerhuis@leerhuisenliturgie.nl

Na opgave ontvangt u nadere bijzonderheden en een betalingsverzoek.

LEERHUIS & LITURGIE BRABANT (VELDHOVEN)

Het in 2004 in Veldhoven begonnen project 'Leerhuis & Liturgie Brabant', onder het motto *Geworteld aan de bron*, is dit seizoen voortgezet met leerhuisavonden (19.00-21.30 uur) door Alex van Heusden en zondagsvieringen (11.00 uur), voorgedaan door Martien Hurkmans en Paul Clement. In leerhuis en liturgie, in lied en prediking, staat *het evangelie van Lukas* centraal.

De data en voorgangers van de volgende bijeenkomsten zijn:

16 februari 2006:	Leerhuis, Alex van Heusden
26 februari 2006:	Viering, Paul Clement
16 maart 2006:	Leerhuis, Alex van Heusden
26 maart 2006:	Viering, Paul Clement
6 april 2006:	Leerhuis, Alex van Heusden
16 april 2006 (Pasen):	Viering, Martien Hurkmans
18 mei 2006,	Leerhuis, Alex van Heusden
28 mei 2006,	Viering, Paul Clement.

De leerhuisen en vieringen vinden plaats in de

St. Maartenskerk, Heibocht 10 te Veldhoven

Voor deelname aan het leerhuis wordt een bijdrage van 5 euro per avond gevraagd.

Opgave bij: Wiesje Verkooijen, 040 22549616 of e-mail:

wiesje.verkooijen@wanadoo.nl

WESTFRIESE EKKLESIA (WOGNUM)

Maandelijkse bijeenkomsten 2006

De Westfrieze Ekklesia is in 2000 ontstaan uit een samenwerking tussen de Stichting Leerhuis & Liturgie en een aantal Westfrieze dominees. Zie ook de website:

www.westfrieze-ekklesia.nl

Elke derde zondag van de maand om 11.30 uur komt de Westfrieze Ekklesia voor een liturgische viering bijeen in de *Hervormde Kerk van Wognum*

Het eigen koor, onder leiding van Luc Löwenthal, zingt liederen op teksten van Huub Oosterhuis.

Agenda:

19 februari	Lex Koot: Israël in Egypte (Exodus 1-2)
19 maart	Kees Kok: De Naam JHWH (Exodus 3 en 34)
*23 april	Kees Tromp: De uittocht (Exodus 11-12)
21 mei	Alex van Heusden: In de woestijn (Ex 19-20)
18 juni	Hester Smits: Zicht op het land (Deut 34)

* **Let op:** in april, vanwege Pasen, niet de derde maar de vierde zondag van de maand.

MESSIAANS BERAAD - *vervolg*

Op zondag 6 februari 2005 hield Huub Oosterhuis tijdens de dienst van de Amsterdamse Studentenekklesia een toespraak onder de titel 'Een messiaans beraad'. Deze oproep leverde een honderdtal reacties op uit Nederland en Vlaanderen, alle instemmend met dit initiatief. Op zondag 30 oktober 2005 kwamen ongeveer honderd twintig mensen bijeen in een zaal van de Nieuwe Kerk in Amsterdam, voor een eerste oriënterende bijeenkomst.

Voor nadere informatie: www.messiaansberaad.nl

Van verschillende kanten bereikte ons de vraag of men wel eenzijdig kan spreken van de 'politieke strekking van de Schrift'. Er zijn ook bijbelboeken met een andere, meer persoonlijke strekking. Het woord 'politiek' kan gemakkelijk te eng worden verstaan als 'partijpolitiek'. Moet je niet eerder spreken van de 'maatschappelijke' of 'sociale' of 'bevrijdende' strekking van de Schrift?

Met deze en andere vragen zullen wij ons uitvoerig en hopelijk vruchtbaar bezighouden tijdens de volgende bijeenkomst van het messiaans beraad op zondag 29 januari 2006. Het onderwerp van deze middag luidt: *Politieke lezing van de bijbel*.

Plaats van samenkomst is De Rode Hoed, Keizersgracht 102, Amsterdam. U bent van harte uitgenodigd hieraan deel te nemen.

Het programma ziet er als volgt uit:

13.30-14.05 uur: verwelkoming in de grote zaal
inleiding *Politieke lezing van de bijbel* door Alex van Heusden
co-referaat door Ton Veerkamp

14.15-15.30 uur: gesprek in groepen in verschillende zalen
15.30-15.45 uur: pauze

15.45-16.30 uur: plenair gesprek in de grote zaal

Volgende bijeenkomsten in De Rode Hoed zijn gepland op de zondagen 9 april, 18 juni, 24 september en 26 november 2006.

U kunt zich opgeven voor deze bijeenkomst via e-mailadres leerhuis@leerhuisenliturgie.nl